

Regjeringen.no

Høringssvar fra Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn

Dato: 16.01.2023

STLs høringssvar på NOU 2022:9 "En åpen og opplyst offentlig samtale"

STL (Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn), som samler bredden av tros- og livssynssamfunn til dialog og arbeider for likebehandling, takker for muligheten til å svare på denne høringen.

Vi synes generelt at kommisjonen har gjort et veldig godt arbeid og kommer med flere tiltak som vi ønsker å tilslutte oss og å bidra med positive supplement til, blant annet når det gjelder utdanning i ytringsfrihet og forskning relater til ytringsfrihet i arbeidslivet. Samtidig er det noen områder vi ønsker å bidra med ytterligere nyansering og problematisering av, som livssynsreklame, ytringskultur og ytringsforventning.

Polarisering, hets og ytringsvegring

Kommisjonen advarer mot en overdreven negativ framstilling av offentligheten, og i forskningsgjennomgangen finner kommisjonen mindre støtte enn ventet til den mye omtalte polariseringen av den offentlige debatten.

Vi vil gjerne oppfordre til fortsatt å ha to tanker i hodet samtidig. På den ene siden, er vi enige i at man ikke må skape et mer negativt bilde enn det som faktisk er riktig. Nyhetsmedier, som er en viktig informasjonskilde for mange, får, av natur, lettere frem negative og dramatiske saker enn positive historier, og man kan derfor lett få et feil inntrykk av realitetene.

Blant tros- og livssynssamfunnene opplever vi uansett at det er et svært godt samarbeidsklima, og vi i Samarbeidsrådet opplever å delta på flere arenaer enn noen gang tidligere i vår 26 års eksistens. Likevel opplever vi at folk stadig blir positivt overrasket av å høre om dette gode samarbeidet og dialogen som pågår. Det gir grunn til å gjøre ekstra tiltak for å gi korrigerende informasjonsarbeid – som naturligvis er tilfellet for flere områder enn tros- og livssynsfeltet. I tillegg til hva medieaktørene selv kan gjøre, kan det f.eks. tematiseres som del av skoleundervisning og høyere utdanning: f.eks. under kritisk tenkning-temaene som ønskes styrket i grunnskolen eller i fellesemner på universitet som exphil. Disse narrative om samfunnsutviklingen har betydning og kan påvirke hvorvidt og hvordan folk yrer seg, og derfor bør det legges til rette for kritisk refleksjon om narrative, med nyanserende informasjon.

På den andre siden, er det en utbredt opplevelse av økt hets, sjikane og hatprat. Vi synes det er godt at kommisjonen vier mye plass til denne problemstillingen. Det er viktig med anerkjennelsen av at mange religiøse minoriteter opplever at sjikane, hets og rasisme hindrer dem fra å ytre seg. Det hjelper ikke å poengtere at det er mindre utbredt enn man tror, når hendelsene – uavhengig av omfang – skaper en reell frykt og ytringsvegring hos mange. Når vi spør våre medlemmer om temaer de synes det er viktig at vi som paraplyorganisasjon jobber med politisk, kommer ofte «bekjempelse av hatprat» høyt opp på lista. Derfor er det bra at kommisjonen kommer med flere konkrete tiltak for å forebygge og bekjempe hatprat, og vi forventer at eksisterende politiske handlingsplaner både følges opp, forbedres og fornyes.

Det er uansett viktig å påpeke at de som hetser tros- og livssynsminoriteter ikke kommer fra intet. Som kommisjonen selv referer til, har HL-senteret publisert rapporten «Holdninger til jøder og muslimer i Norge» i flere runder (tre til sammen, hvor det muslimske aspektet først er tatt med i de to siste).

Etter kommisjonens rapport ble publisert, har HL-senterets tredje kommet, hvor vi ser at negative holdninger mot jøder og muslimer fortsetter å eksistere i en ikke ubetydelig andel av befolkningen. De negative holdningene mot muslimer er størst, og dette ser vi flere eksempler på i offentligheten. F.eks. ble det i vinter en ganske stor mediasak om hvorvidt muslimske ledere kunne ønske «god jul til de som feirer det» ([se vl.no](https://www.vl.no/religion/2022/12/29/moske-onsket-god-jul-det-utloste-et-skred-av-anklager-pa-facebook/?R=IUqOVavNBw&subscriberState=valid&action=loggedin) (<https://www.vl.no/religion/2022/12/29/moske-onsket-god-jul-det-utloste-et-skred-av-anklager-pa-facebook/?R=IUqOVavNBw&subscriberState=valid&action=loggedin>)). Dette er en av mange mediasaker som bidrar til både at flere vegrer seg fra å ytre seg og at folk får et mer negativt inntrykk av virkeligheten enn de kanskje bør. Det er også verdt å merke seg at saker kan bli store, selv om det er uttalelser fra bare én eller veldig få mennesker. Selv oppslutning fra en liten gruppe kan skape mye ubehag for de det rammer. Desto viktigere er det å sørge for å minimere utbredelse av negative fordommer mot menneskegrupper.

Vi vil uansett fremheve at tallene går i riktig retning, med stadig mindre negative holdninger. Dette kommer likevel ikke av seg selv. Derfor er det viktig at ressurser fortsetter å tildeles til arbeid for å redusere dette ytterligere.

Utfordringer med ytringskultur, mangfold i medier og kunnskap

I tillegg til godt samarbeidsklima, vil vi også gjenta at tros- og livssynssamfunnene uforbeholdent støtter opp om ytringsfriheten, slik det kan leses i rådsuttalelsen fra september 2022 ([se stl.no](https://stl.no/nyheter/samarbeidsradet-for-tros-og-livssynssamfunn-stl-med-fellesuttalelse-om-religionskritikk-og-ytringsfrihet/) (<https://stl.no/nyheter/samarbeidsradet-for-tros-og-livssynssamfunn-stl-med-fellesuttalelse-om-religionskritikk-og-ytringsfrihet/>)). Som kommisjonen referer til, fra innspillmøtet med våre medlemmer (s.97), er det viktig å understreke at ytringsfrihet og religionsfrihet henger udelelig sammen, og at det også innebærer kritikk. Ingen av våre medlemmer tar til orde for å gjeninnføre blasfemiforbud.

Når det gjelder satire og karikaturer, som kommisjonen diskuterer i kap. 14.7, vil vi i tillegg til rådsuttalelsen ovenfor gjerne trekke frem uttalelsen fra vårt tros- og livssynslederforum ([se stl.no](https://stl.no/nyheter/felles-uttalelse-fra-religions-og-livssynslederforumet-i-stl-religionsfrihet-forutsetter-ytringsfrihet/) (<https://stl.no/nyheter/felles-uttalelse-fra-religions-og-livssynslederforumet-i-stl-religionsfrihet-forutsetter-ytringsfrihet/>)). Denne uttalelsen kom som en reaksjon på drapet på den franske læreren Samuel Paty, som viste frem karikaturtegninger som del av undervisningen om ytringsfrihet. Rådsuttalelsen ovenfor kom på lignende vis som et svar på angrepet på Salman Rushdie. Begge uttalelser er del av flere eksempler hvor tros- og livssynssamfunnene finner sammen og støtter hverandre når noen utsettes for angrep, og fordømmer all vold.

Oppslutningen om regelverket og rettighetene endrer likevel ikke utfordringene som oppleves med ytringsklimaet. Vi ønsker fortsatt økt innsats for bedring av ytringskulturen, særlig på nett og i redaktørmediers kommentarfelt.

Vi støtter også at det gjøres tiltak for at mediene systematisk kan øke representasjon av minoriteter. Vi minner samtidig om at tros- og livssynsmangfoldet også fortjener økt synlighet i mediene. Til tross for omfattende sekularisering, øker både mangfoldet av tro og livssyn og oppslutningen blant minoritetsreligioner og -livssyn. Vi er selv med i prosjekter som jobber for å rekruttere flere med ulike bakgrunn og å gi dem skrivekompetanse. Flere stemmer bør slippe til og synliggjøre både det vi har felles og ikke, uten at det trenger å være noen trussel mot vårt fellesskap. Dette vil også bidra til visjonen om det livssynsåpne samfunn, hvor vi bør trene toleransemusklene våre og tåle å bli eksponert for uttalelser og uttrykk vi ikke nødvendigvis er enige i.

Vi støtter også kommisjonens anbefaling om mer forskning på minoriteters tilknytning til offentligheten og deres erfaring med og bruk av ytringsfriheten. For å vite å utvikle målrettet tiltak for å bedre situasjonen, trenger vi også mer kunnskap.

Det er også spennende at kommisjonen foreslår å styrke arbeidet mot utenforskap og ulikhet bl.a. ved å bevilge støtte til organisasjoner i sivilsamfunnet som jobber med aktive mottiltak mot hatefulle ytringer. Det er flere gode organisasjoner og kompetansemiljøer der ute, og forutsigbar drift er noe av det viktigste de kan få, slik at de kan brukes mest mulig av sine ressurser på formålet.

Ytringsforventning

Et aspekt vi ikke opplever å bli problematisert i rapporten er det vi kan kalle «ytringsforventning». Dette er et fenomen flere av våre medlemmer opplever i spesielt betente temaer, som f.eks. likekjønnet ekteskap eller abort. Dette er typisk hvor folkeopinionen er svært sterk og liberal, og hvor annerledessyn – enda de ikke er i strid med loven – blir utsatt for sterkt press. Flere av våre medlemmer beskriver at de ikke bare opplever en sterk forventning å ta et standpunkt, men at man skal ta et spesifikt standpunkt.. Tar man «feil» standpunkt, risikerer man en form sosial sanksjon eller straff, f.eks. kansellering, (kampanje for) fjerning eller reduksjon i statstilskudd, osv. Dette oppleves å gå utover hva som kan anses som en normal offentlig debatt og heller ha en innsnevrende effekt på ytrings- og samvittighetsfriheten.

Dette henger delvis sammen med et annet aspekt, hvor flere av våre medlemmer opplever at det å snakke om sin religion og sin tro har blitt vanskeligere. Tidligere hadde religion, og da særlig kristendommen, en status som «kilde til noe godt», mens nå oppleves organisert religion ofte som noe «mistenkelig». Til tross for at majoritet- og minoritetssamfunn har funnet sammen for å bygge storsamfunnet på en inkluderende måte, er dette en utfordring som oppleves i deler av befolkningen i dag. Dette får konsekvenser bl.a. for arbeidslivet, som vi kommer tilbake til nedenfor.

Utdanning i ytringsfrihet

Vi er veldig entusiastiske til forslagene om «Skolesekk for Ytringsfriheten» og «Trening i bruk av ytringsfrihet», samt opplæring gi rettigheter og plikter i skolen. Vi mener også det er svært viktig å øke trening i kritisk tenkning, kildekritikk og motstandskraft mot desinformasjon, som vi også har diskutert ovenfor.

I STL har vi lang erfaring med at vi kan finne sammen og samarbeide til tross for ulikheter, ettersom vi har bygd det vi kaller «uenighetsfellesskap». Det gir oss grunn til å anbefale trening i frie ytringer for skoleelever, ettersom vi mener det kan bidra til minst to viktige lærdommer: både å skille sak og person, og å forstå andres standpunkter uten nødvendigvis å være enig. Det må nødvendigvis utvikles opplegg og ressurser for å gjennomføre disse tiltakene. Vi vil anbefale dialogisk metode som en av flere tilnærminger, og her har vi, med over 26 år med dialogerfaring, ressurser og kompetanse å bidra med. Blant annet Dialogplakaten fra 2010 ([se stl.no](https://stl.no) (<https://stl.no/dialog/dialogplakat/>)).

Ytringsfrihet i arbeidslivet

Kommisjonen drøfter i flere kapitler religionsfrihet på arbeidsplassen. Diskusjonene og forslagene er gode, og vi vil gjerne legge til noen viktige og relevante poenger vi også har foreslått i andre sammenhenger.

Tros- og livssynsfriheten og ytringsfriheten er som sagt gjensidig avhengig av hverandre, og vi har registrert minst to utfordringer relatert til dette relatert til norske arbeidsplasser. Den første gjelder rekruttering av arbeidstagere og hvilken erfaring de oppgir (og ikke oppgir) på sin CV. Vi får tilbakemeldinger om at flere opplever at de må fjerne omtale av frivilligerfaring fra menigheter i sin CV, til tross for at det kan være meget god og arbeidsrelevant erfaring. Grunnen er at de opplever negative dommer og følgelig diskriminering. Vi mener det trengs mer forskning på dette fenomenet – både om hvor utbredt det er og hvordan det foregår.

Det andre gjelder bønn, religiøse symboler og annen synliggjøring av tros- og livssynstilhørighet på arbeidsplassen. På den ene siden må det være lov og reelt mulig å holde slik standpunkter privat, dersom man ønsker det. På den andre siden, i tråd med visjonen om det livssynsåpne samfunn, bør alle akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom. Dersom en arbeidstager har ønske om eller behov for å uttrykke eller utøve sin tro eller livssyn, bør være svært gode og saklige grunner til for å begrense det. Heller enn å lage hindringer, bør arbeidsgivere heller tilrettelegge for f.eks. bønn, enda de ikke har en plikt for det. Det handler både om grunnleggende rettigheter – å snakke om, uttrykke og å praktisere sin tro – og om trivsel.

Livssynsreklame

Flere kapitler omtaler dagens forbud mot livssynsreklame på TV, og kommisjonen anbefaler å fjerne forbudet.

Vi må først og fremst si at dette er en ukjent problemstilling for oss. Vi ble overrasket når kommisjonen gjorde oss kjent med det gjeldende lovverket, og temaet er ikke diskutert av vårt råd.

Tros- og livssynsreklame er uansett ikke et utbredt fenomen, heller ikke på radio eller i andre medier hvor det er tillat i dag. Vi opplever ikke at det er en kultur for tros- og livssynsreklame i dag. Det er derimot en kultur for politisk reklame, men det foregår i all hovedsak på plakater og i sosiale medier.

Vi er likevel usikre på hva åpning for slik TV-reklame vil føre til på sikt. Vi mener det er et viktig poeng ikke å forby alt man ikke liker, men løsere regulering for reklame tilrettelegger for at aktører med mye penger kan bruke sine økonomiske muskler til å påvirke mennesker i mange kanaler. De pengene trenger heller ikke å komme fra tros- og livssynssamfunnene selv, men fra givervillige som av en eller annen grunn og på en eller annen måte får dem til å gjøre det.

Om man ønsker å fremme sitt tros- eller livssynssamfunn, opplever vi at kulturen i dag tilsier at man heller gjør seg kjent ved å delta i den offentlige debatten. Da er likevel en forutsetning at man får delta. Dermed er kommisjonens tiltak for økt mangfold i det offentlig ordskifte viktig også i denne sammenheng, for å unngå en unødvendig kommersialisering.

Teoretisk kan vi uansett ende opp i en situasjon i fremtiden som vi kanskje ikke klarer å se for oss i dag, hvor vi det kan forekomme svært uheldig reklamevirksomhet fra både politiker- og livssynsaktører. Derfor mener vi at dette lovverket bør diskuteres grundig før det eventuell endres. Vi i STL opplever i alle fall behov for å diskutere temaet blant oss selv.

Avslutning

Vi vil igjen understreke at vi mener kommisjonen har gjort et godt stykke arbeid og kommer med mange gode forslag som må følges opp politisk. Vi har samtidig forsøkt å komme med noen konstruktive forslag og kommentarer – blant annet om dialogisk metode i skolen, forskning på diskriminering av religiøs erfaring og praksis i arbeidslivet og ytterligere utfordringer relatert til yringskultur og -forventinger.

Med vennlig hilsen,

Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn

[www.stl.no](https://stl.no/) (<https://stl.no/>)

Vedlegg

➤ [STL høringssvar yringsfrihetskommisjonen \(NOU 2022-9\).pdf](http://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-9)

(<http://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-9>
horing/id2928888/Download?vedleggId=95576c48-bd36-4edf-aefb-a3f98575c301)

Kultur- og likestillingsdepartementet

Regjeringen.no

Ansvarlig for Kultur- og likestillingsdepartementets sider:

Ansvarlig redaktør: Ingvill Tandstad

Nettredaktør: Wenche Stadven Nybo

Telefon: +47 22 24 90 90

E-post: postmottak@kud.dep.no

Ansatte i KUD: Depkatalog

Personvernerklæring for KUD

Organisasjonsnummer: 972 417 866